

Taktilne slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu i knjižnične usluge za slijepo nekad i danas

Primljen: 9. 6. 2022.

Prihvaćen: 21. 10. 2022.

Stručni rad

UDK: 027.6-056.262

Tanja Šupe,
edukacijska rehabilitatorica
orcid.org/0000-0002-8687-140X
Osnovna škola Pećine, Rijeka
tanja.supe@gmail.com

Javorka Milković,
edukacijska rehabilitatorica
orcid.org/0000-0002-4249-9327
Osnovna škola Pećine, Rijeka
javorka.milkovic@skole.hr

Sažetak

Pravo na pristup informacijama svim članovima društva zajamčeno je Zakonom. Kada govorimo o osobama oštećena vida, prilagodba pristupa informaciji postaje izazov. Cilj je ovog rada ukazati na ulogu Prve dječje knjižnice u omogućavanju pristupa informacijama djeci s oštećenjem vida, što je tek jedan aspekt njenog djelovanja. Knjižnica je osnovana kada je nedostatak literature prilagođene slijepoj i slabovidnoj djeci bio velika prepreka u (inkluzivnom) obrazovanju. Uz pružanje podrške inkluzivnom obrazovanju, Knjižnica postaje mjesto senzibilizacije okoline za potrebe osoba s oštećenjem vida. Suradnje s različitim institucijama, projekti, edukacije, radionice, javni događaji i sl. aktivnosti su kojima su se ostvarivali zadani ciljevi. Prikazom rada Knjižnice, želi se ukazati na njezinu važnost kao pokretača promjena u životu osoba oštećena vida.

Ključne riječi: pristup informacijama, senzibilizacija, taktilna slikovnica

Uvod

Osjetilo vida primarno je osjetilo za čovjekovo funkcioniranje u svakodnevnom životu. Čovjek vidom prikuplja oko 80 % informacija iz okoline. Čak 40 % kore velikog mozga zaduženo je za obradu informacija dobivenih vidom. (Bowman, Bowman, Dutton, 2001; Hannaford, 2007)

Ograničenja u primanju informacija iz okoline utječu na cjelokupni razvoj osobe s oštećenjem vida, što je vidljivo već u najranijem djetinjstvu. Djeca od prvih trenutaka spontanom promatranjem okoline uče o svijetu. Takav način učenja kod djece s oštećenjem vida nije moguć. U ranom djetinjstvu mogu učiti samo putem informacija koje im učinimo dostupnima. Neoštećena osjetila često daju samo jedan aspekt informacije o nekoj situaciji, predmetu, pojavi iz okoline zbog čega je nužna intervencija odraslih kako bi djetetu pomogli upotpuniti doživljaj. Sve navedeno stvara razvojne specifičnosti kod djeteta s oštećenjem vida i mijenja njegov put učenja. Pristup informacijama i osiguravanje pristupačnih formata postaju izazov s kojim se susreću osobe s oštećenjem vida, ali i knjižničarska zajednica.

Povijesni prikaz knjižničnih usluga za osobe s oštećenjem vida

U ovom osvrtu na povijesni razvoj knjižničnih usluga naglasak će biti stavljen na slijepe osobe. Slabovidne osobe, ovisno o stupnju preostalog vida, a zbog nedostatka osviještenosti o tome što znači stanje slabovidnosti, uglavnom su (bile) prepuštene same sebi, što prelazi okvire ovog rada.

Razvoj pisma za slijepe

Proglašenje Brailleovog pisma službenim pismom za slijepe 1837. godine, bio je događaj koji obilježava početak sustavnog opismenjavanja slijepih osoba (Iličić, 2016). Tom su događaju prethodili razni pokušaji opismenjavanja slijepih osoba koji su bili uglavnom rezervirani za povlaštene slojeve, odnosno osobe bliske crkvi. Godine 1749., kada je Denis Diderot napisao „Pismo o slijepima“ u kojem ističe da bi slijepi ljudi trebali biti poučavani čitanju putem dodira, započelo je opismenjavanje slijepih čitanju reljefnog videćeg pisma (Stančić, 1990; D'Andrea, 2009; Claudet, 2009). Prije toga su postojali pokušaji opismenjavanja putem linija i točaka sve do Barbierovog pisma – izravnog prethodnika brajice koje je izumljeno u vojne svrhe (Stančić, 1991; D'Andrea 2009). Ujednačen način korištenja Brailleovog pisma za sve jezike dogovoren je na konferenciji UNESCO-a 1950. godine (D'Angelo, 2009; Jime'nez i sur., 2009: prema Shalini, 2018). Najstarijim oblikom zapisa kojim su se

djelomično mogle služiti i slijepe osobe smatraju se Quipis čvorovi kojima se služio narod Inka.

Brailleov sustav se do današnjih dana nije prestao razvijati i prilagođavati vremenu. Tako je 1987. godine razvijem prvi brajični sustav koji se odnosi na znakovlje vezano uz upotrebu računala, a razvoj brajice u skladu s vremenom nastavlja i dalje (D'Angelo, 2009).

Prve knjižnice za slijepe

Prve knjižnice osnivaju se u Londonu krajem 19. stoljeća privatnim inicijativama putem humanitarnog djelovanja. U 20. stoljeću počinje razvoj knjižničnih usluga diljem svijeta, a nakon Drugog svjetskog rata, pojavom značajnog broja slijepih veterana, otvaraju se nacionalne knjižnice za slijepe.

U tom je smislu na području bivše Jugoslavije aktivno više institucija. Primjerice, u Beogradu se izdavačkom djelatnošću za slijepe bavi Zavod za izdavačku djelatnost „Filip Višnjić“, ali djelatnost posuđivanja knjiga slijepim i slabovidnim osobama centralizirana je u Pozajmnoj biblioteci saveza slepih osnovanoj 1954. godine. Decentralizacijom Biblioteke 1970-ih godina postojeći je fond raspoređen republičkim i pokrajinskim savezima slijepih, a taj je događaj bio i poticaj osnivanju republičkih i pokrajinskih knjižnica za slijepe, najčešće unutar samih saveza slijepih (Đuliman, 2008.).

O stanju na području Republike Hrvatske mogu se naći sljedeći podatci: „Prema nekim sjećanjima 1921. godine u okviru Društva za izobražene slijepce u Zagrebu, Ilica 5, postojala je knjižnica kojoj se u Drugom svjetskom ratu gubi svaki trag. Od 1949. godine u Udruženju slijepih Zagreb počinju se intenzivno ručno prepisivati knjige na brajici. Tako je stvorena veća zbirka knjiga za slijepe koja je poslužila kao temelj za osnivanje Republičke knjižnice u sastavu Saveza slijepih Hrvatske 1. 1. 1965. godine.“ (<https://www.hkzasl.hr/>)

Današnja Hrvatska knjižnica za slijepe osnovana je 2000. godine.

Zadaća svih spomenutih biblioteka bila je osigurati što veći broj naslova prilagođenih slijepima. Može se reći da je to i danas primarna uloga specijaliziranih knjižnica, premda značajke suvremenog društva u kojem živimo uvelike mijenjaju potrebe korisnika s oštećenjem vida, pogotovo djece i mladih.

U ne tako davnoj prošlosti, obrazovanje djece s oštećenjem vida odvijalo se u specijaliziranim obrazovnim institucijama. Pojavom i zakonskim uređenjem inkluzivnog obrazovanja, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20), Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/15) i dr., djeca oštećenog vida postaju dio

redovnog obrazovnog sustava. Time se javlja potreba prilagodbe nastavnog procesa. Tisak udžbenika i materijala za nastavu kao i obvezne lektire donekle prati ovu situaciju, ali isto se ne može reći za dječju literaturu namijenjenu čitanju u slobodno vrijeme (Milković, 2009 u T&T Guide 2009). Specijalizirane knjižnice više ne mogu zadovoljavati obrazovne potrebe učenika s oštećenjem vida. Osim prilagodbe literature za potrebe nastavnog procesa, raste svijest o nužnosti razvijanja čitalačkih navika i kod slijepe djece s čime je nužno početi u predškolskom razdoblju. U uvjetima odvojenog obrazovanja, slijepa su se djeca nerijetko s knjigom susretala tek polaskom u školu.

Osnivanjem Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida pri Osnovnoj školi Pećine u Rijeci, na inicijativu Škole i Lions kluba Rijeka, 2008. godine počinje proces intenzivne nabave svih dostupnih pristupačnih formata za djecu s oštećenjem vida. U Školi je već od ranije djelovao i danas djeluje Odjel za djecu oštećena vida na koji korisnici dolaze jednom do dva puta tjedno na rehabilitacijske postupke. Riječ je o djeci i učenicima iz Primorsko-goranske županije koji se školuju u uvjetima inkluzije. U trenutku otvaranja Knjižnice djeci s oštećenjem vida nije bilo dostupno dovoljno literature prilagođene njihovim potrebama. Broj taktilnih slikovnica bio je zanemariv (Milković, 2009 u: T&T GUIDE, 2009), a najveći dio prilagođene literature odnosio se na lektirne naslove. Imajući u vidu potrebu razvijanja čitalačkih navika, otvorena je knjižnica koja bi u određenoj mjeri zadovoljavala potrebe djece s oštećenjem vida za literaturom u pristupačnom formatu. Zbog male količine takve literature na domaćem tržištu, okrenuli smo se inozemnom. Knjižnica danas djeluje kao školska knjižnica u sastavu OŠ Pećine, ali njezine usluge su dostupne svoj djeci s oštećenjem vida u Hrvatskoj. Fond Knjižnice sastoji se od oko 1500 jedinica knjižnične građe, a riječ je o zbirci taktilnih slikovnica, knjiga na brajici, referentne građe u pristupačnom formatu, nastavnih materijala, stručne literature, AV građe. Uz djecu kao primarne korisnike, korisnici Knjižnice su i roditelji djece oštećena vida, učitelji, nastavnici, odgajatelji koji su uključeni u odgojno-obrazovni proces djeteta s oštećenjem vida.

Razlog usmjerenosti Knjižnice na taktilnu slikovnicu jest činjenica da je ona vrlo bogat izvor informacija za dijete s oštećenjem vida. Unatrag 10-ak godina, kroz aktivnosti koje će biti opisane u drugom dijelu teksta napravljen je velik pomak od situacije kada je taktilna slikovnica bila gotovo nepoznata pa do toga da se upisivanjem tog pojma u internetske tražilice dobiva nemali broj informacija na hrvatskom jeziku. Kroz suradnju s odgojno-obrazovnim ustanovama koje pohađaju djeca s oštećenjem vida – korisnici Knjižnice, taktilna slikovnica ulazi u odgojno-obrazovne procese vrtića i škola. Svijest o potrebi slijepe djece za taktilnom slikovnicom značajno raste u društvu te sve veći broj knjižnica pokreće inicijative nabave i izrade

taktilnih slikovnica za svoje korisnike. Ovdje treba istaknuti da populacija odraslih i djece oštećena vida nije brojna pa su u tom smislu i broježani podaci u odnosu na standardne knjižnice neusporedivi, zbog čega je knjižnične usluge za djecu s oštećenjem vida nužno promatrati kroz prizmu kvalitete, raznolikosti i vidljivosti u društvu.

Taktilna slikovnica: značaj i važnost za život djece s oštećenjem vida

Što je taktilna slikovnica?

Taktilna slikovnica je knjiga u kojoj su tekst i slike prilagođene za dodirivanje (Milković, Šupe, 2019). Nije riječ o doslovnom prijevodu vizualne u taktilnu informaciju. Postoje kriteriji izrade kvalitetne taktilne slikovnice, pri čemu se kvaliteta odnosi na funkcionalnost za krajnjeg korisnika, uzimajući u obzir specifičnosti u procesu učenja kod djeteta s oštećenjem vida.

Primarna uloga taktilne slike je pružanje informacija. Učenje putem slike, osim kao nadogradnja, često je i izvor spoznaja koje je teško prikazati konkretnima (Abba, 2009; Marek, 2009 u: T&T Guide). Primjeri su odnosi veličina, nebeska tijela, vremenske prilike i sl. Slijepo dijete nema pravu percepciju odnosa veličina što kroz sliku može doživjeti na odgovarajući način. Taktilna slika pruža mnoštvo taktilnih iskustava, čime se potiče usvajanje pridjeva i priloga (Abba, 2009 u: T&T Guide), a pozitivno utječe i na poticanje razvoja predodžbe, mašte i kreativnosti (Blok, Lanners 2009; Voutilainen, 2009 u: T&T Guide). Također, ima i socijalizacijski učinak jer dijete s oštećenjem vida dovodi u ravnopravniji odnos s vršnjacima (Abba, 2009 u: T&T Guide) koji će također pokazati zanimanje za ovakvu, drugačiju i posebnu slikovnicu.

Kako napraviti taktilnu slikovnicu?

U procesu izrade taktilne slikovnice vrlo važno je odrediti namjenu i korisnike kojima se obraća. Govoreći o namjeni, slikovnice možemo podijeliti na edukativne i one s umjetničkim sadržajem, pri čemu obje imaju jednaku važnost. Osim kronološke dobi djeteta – korisnika, treba uzeti u obzir vrstu i stupanj oštećenja, razvojnu razinu i iskustva (Milković, Šupe, 2019). Određivanje ovih dviju odrednica uvelike će pomoći pri odabiru vrste i količine sadržaja i u skladu s time njegovu prilagodbu.

Standardi i pravila pri izradi taktilne slikovnice mogu se naći u smjernicama za izradu taktilnih slikovnica *Kako napraviti taktilnu slikovnicu za slijepu i slabovidnu djecu* (Milković, Šupe, 2019) na mrežnoj stranici Agencije za odgoj i obrazovanje.

Zbog malog tržišta i naklade, nedostatak taktilnih slikovnica za slijepu i slabovidnu djecu problem je podjednako prisutan u Hrvatskoj i u svijetu. Stoga se međunarodna suradnja sa stručnjacima koji razumiju problem i nastoje ga riješiti u okvirima koje imaju na raspolaganju pokazala nužnom. Hrvatska već godinama sudjeluje na međunarodnom Typhlo & Tactus natjecanju na području taktilne slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu. Knjižnica i Odjel za djecu oštećena vida organizatori su i domaćini hrvatskog prednatjecanja spomenutom natjecanju, a time je Hrvatska osigurala svoje mjesto na karti svijeta kada je u pitanju taktilna slikovnica. Typhlo & Tactus je međunarodna grupa stručnjaka u čijem su stručnom fokusu djeca i mladi oštećena vida. Sjedište grupe je u Francuskoj, a stalne su članice grupe Češka, Nizozemska, Poljska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Belgija, Italija i Finska (www.tactus.org). Natjecanje se organizira svake druge godine, a zemlje-sudionice, među kojima je i Hrvatska, imaju zadatak organizirati nacionalno prednatjecanje te poslati do pet radova na međunarodno natjecanje. Slikovnice-predstavnice bira povjerenstvo unutar svake države, a jedna je od brojnih zadaća ustanove/partnera T&T-a izabrati članove povjerenstva i organizirati izbor. Uz spomenuto, organizator treba objaviti nacionalno prednatjecanje čiji su dijelovi pravila i smjernice za izradu taktilnih slikovnica, organizirati promidžbene akcije, biti na raspolaganju za podršku i savjete natjecateljima. Hrvatska je na ovom natjecanju prvi put sudjelovala 2011. godine, kada je postigla i najveći uspjeh – jedna od slikovnica-predstavnica bila je nagrađena drugom nagradom. Nakon toga ovakav uspjeh nije ponovljen niti nadmašen, ali neke od slikovnica su bile zapažene i ušle su u završnicu natjecanja.

Jedna od izravnih posljedica hrvatskog sudjelovanja na natjecanju jest i izdavanje dviju taktilnih slikovnica 2016. godine – *Nestašna crtica* autorice Tanje Šupe i *Posudi mi svoja krila* autorice Javorke Milković. Slikovnice su izdane uz financijsku pomoć zaklade Hrvatska za djecu, a slijepa djeca ih dobivaju besplatno.

Promidžbene akcije traju neprekidno, ali se pojačavaju približavanjem natjecanja. One uključuje senzibilizacijske radionice, edukacije, i javne događaje.

Edukacije stručnjaka dio su stručnog usavršavanja i odvijaju se na stručnim skupovima.

Senzibilizacijske radionice mogu se podijeliti na nekoliko razina:

- 1) učenici osnovne škole
- 2) učenici srednje škole i studenti
- 3) senzibilizacija javnosti kroz javne događaje.

Učenici osnovne škole

Prva je razina rad s razredima koji nemaju (nužno) učenika s oštećenjem vida. Realiziraju se povodom prigodnih dana u kalendaru (školske) godine, npr. Međuna-

rodni dan bijelog štapa, Dan osoba s invaliditetom, Dan tolerancije itd., ili se, u dogovoru s učiteljima, povezuju s kurikulima nastavnih predmeta. Učenici pokušavaju obavljati svakodnevne zadatke u uvjetima simulirane sljepoće, kretati se pomoću bijelog štapa i vodiča, upoznaju društvene igre za slijepe, osnove Brailleovog pisma i taktilne slikovnice, a svaka radionica ima i kreativni dio koji je ujedno i svojevrsno vrednovanje radionice. Cilj radionica je uglavnom osvijestiti učenike za postojanje osoba s invaliditetom i poticanje na prihvaćanje različitosti.

Radionice za učenike osnovnih škola bile su i dijelom Festivala znanosti 2019. godine kada se tema Festivala odnosila na boje te 2022. godine kada je tema bila „Život“. Nazivi radionica bili su „Boje pod prstima“ i „Slušam život“. Radionice su javno predstavljene u sklopu dijela Festivala „Škole za škole“.

Suradnja sa srednjim školama i fakultetima

Radionice ove razine sadržajno su slične prethodnima, ali ciljevi se razlikuju. Profesori srednjih škola i fakulteta javljaju se s konkretnim zamislima o zadatcima za učenike ili studente, npr. napraviti taktilnu slikovnicu, igračku temeljenu na asistivnoj tehnologiji i slično. U tom smislu, senzibilizacijske radionice za srednjoškolce i studente predstavljaju uvod u projekt koji će se tek realizirati s ciljem izrade rehabilitacijskog pomagala. Do sada je u radu sa srednjoškolcima i studentima realizirano mnoštvo vrijednih projekata, a neki od njih su:

Suradnja sa Srednjom školom za primijenjenu umjetnost

Učenici završnih razreda su pod vodstvom mentorica i edukacijskih rehabilitatorica izrađivali kutije-staništa kukaca s modelima kukaca kako bi ih učenici oštećena vida mogli upoznati u uvjetima koji nisu ugrožavajući niti za njih niti za životinje. Svijet kukaca je jedna od tema o kojima djeca oštećena vida znaju samo na temelju iskaza drugih ljudi i opisa, budući da ih ne mogu taktilno istražiti. Ponekad to rezultira strahovima koji se čine iracionalnima, a zapravo su sasvim razumljivi kada se zna da dijete nema nikakvu predodžbu. Projekt suradnje pod nazivom „Doživjeti prstima – kukci pod povećalom“ predstavljen je u Prirodoslovnom muzeju Rijeka 2013. godine (<https://www.mojarijeka.hr/tag/dozivjeti-prstima-kukci-pod-povecalom/>).

Suradnja sa studentima Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

Već dulji niz godina studenti u sklopu kolegija Asistivna tehnologija izrađuju svjetleće igračke koje se mogu aktivirati dodiranjem, puhanjem ili zvukom. Riječ je o vrijednim rehabilitacijskim pomagalima koja služe stimuliranju preostalog vida, ali i učenju u uzroku i posljedici, u ovom slučaju dovođenju u vezu vlastite radnje s

reakcijom igračke. I ova se pomagala mogu uspješno inkorporirati u senzibilizacijske radionice. Suradnja je predstavljena na konferenciji o asistivnim tehnologijama 2019. godine.

Suradnja s Učiteljskim fakultetom Sveučilišta u Zadru – podružnica Gospić

Promidžba T&T prednatjecanja zainteresirala je studente Odjela za nastavničke studije u Gospiću. Unutar kolegija Metodika likovne kulture izrađivali su taktilne slikovnice na temu po svom izboru. Ova je suradnja bila usmjerena ka cilju osvještavanja budućih učitelja o različitim potrebama učenika oštećena vida (Vivoda, 2019). I oni su sudjelovali u senzibilizacijskoj radionici upoznavanja taktilnih slikovnica u uvjetima simulirane sljepoće. Neke od studentskih slikovnica također su predstavljale Republiku Hrvatsku na međunarodnom T&T natjecanju, a sve su donirane Prvoj dječjoj knjižnici za djecu oštećena vida i koriste se i u radu knjižničara i rehabilitatora.

Suradnja s Akademijom primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci

Izuzetno vrijedne, a u svijetu (taktilnih) slikovnica značajno podzastupljene, slikovnice studenata ALU obrađuju prikaze poznatih likovnih djela, likovne tehnike i alate, zanimanja slikara i kipara, biografije umjetnika, legende naših krajeva i slično. Ako se uzme u obzir da je upravo likovna kultura jedan od „problematičnijih“ nastavnih predmeta kada je riječ o inkluziji učenika s oštećenjima vida, ovaj studentski doprinos fondu Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida postaje još značajnijim. Slikovnice su izložene na završnoj izložbi studenata Akademije primijenjenih likovnih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci (<https://apuri.hr/stranica/katedra-za-povijest-umjetnost-i-opce-predmete-2/>).

Javni događaji

Senzibiliziranje javnosti kroz organiziranje javnih događaja bilo bi nemoguće bez suradnje s izvanškolskim institucijama.

Dječji odjel GKR „Stribor“ podržao je nastojanja promidžbe postavljanjem izložbe taktilnih slikovnica. Izložba je trajala nekoliko mjeseci 2015./2016. godine tijekom kojih su posjetitelji mogli upoznati taktilne slikovnice iz svih krajeva svijeta. Izložba je otvorena povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom.

Iste 2015. godine slikovnice iz fonda Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida bile su postavljene u Gradskoj knjižnici Poreč te povodom Noći knjige u Gradskoj knjižnici Pula.

U rujnu 2016. godine slikovnice iz fonda Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida bivaju izložene još jednom i to u Tiflološkom muzeju u Zagrebu. Ova je izložba bila dio nacionalne kampanje „I ja želim čitati“ koja je trajala od jeseni 2016. do 2017. godine. Voditelj kampanje bilo je Hrvatsko knjižničarsko društvo, a jedan od ciljeva je senzibiliziranje javnosti o osobama s problemima čitanja i disleksijom. O izložbi je muzejska pedagoginja Morana Vouk za In portal za osobe s invaliditetom rekla sljedeće: „Najveći dio slikovnica izloženih na izložbi su dio fonda Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida u Osnovnoj školi Pećine u Rijeci. Izloženo je 35 slikovnica, čije su značajke da se mogu čitati i očima i prstima. Napravljene su od najrazličitijih materijala: papira, kartona, tekstila, plastike, svega što ljudima dođe pod ruku kad ste kreativni. Njihova specifičnost je jednostavnost, kolorističnost i da su opremljene slovima koja su tiskana na uvećanom tisku za slabovidnu djecu i na brajici za slijepu djecu. Odaziv posjetitelja je dosta dobar. Mi smo malo proširili pozive na sve zagrebačke vrtiće i niže razrede osnovnih škola kako bi fundus knjižnice upoznala ne samo slijepa i slabovidna djeca iz Rijeke, nego i sva ostala djeca, ali i odrasli.“

Kontinuiran rad na obogaćivanju fonda Knjižnice nastavljen je 2017. godine kada je timskim radom napravljena prva hrvatska 3D printana taktilna slikovnica *Palica svetog Nikole* prema književnim motivima Ivane Brlić-Mažuranić. O tome Novi list od 7. 12. 2017. godine navodi sljedeće: „Primjena 3D tehnologije u medicinskim i edukativnim pomagalicama – u čemu Rijeka prednjači u regiji u posljednjih desetak godina – rezultirala je odnedavno i prvom hrvatskom taktilnom slikovnicom izrađenom pomoću 3D printa. Radi se o suradnji riječkog pionira 3D tehnologije u medicini dr. sc. Svena Maričića i riječke Osnovne škole Pećine čiji su djelatnici poželjeli izdati slikovnicu za slijepu i slabovidnu djecu s pričom iz opusa Ivane Brlić-Mažuranić. Ova riječka škola, naime, ima Odjel za djecu s oštećenjima vida i prvu knjižnicu u Hrvatskoj s taktilnim slikovnicama i dječjom literaturom na brajici.“ Slikovnica je promovirana 7. 12. 2017. godine u Rijeci te 3. 2. 2018. u Tiflološkom muzeju u Zagrebu.

U promociji T&T natjecanja i taktilnih slikovnica sudjelovale su i poznate riječke skulpture. 11. 5. 2019. godine riječki dvoglavi orao na vrhu gradskog tornja dobio je povez preko očiju na jednoj glavi te slušalice za slušanje zvučne knjige na drugoj glavi. Građani su mogli razgledati orla u tom ruhu zahvaljujući Javnoj vatrogasnoj postrojbi Rijeka koja je na raspolaganje stavila dizalicu s košarom inače namijenjenu za intervencije na visini. Skulptura Hodač akademika Ivana Kožarića također je dobila povez preko očiju i bijeli štap za hodanje, a sa zgrade Gradskog poglavarstva vijorila se zastava s brajičnim natpisom Indeficienter (nepresušan) koji inače u kandžama drži dvoglavi orao. O toj akciji Novi list od 11. 5. 2019. navodi sljedeće: „Nitko tko je

danas na riječkom Korzu prošao pored skulpture Hodača i pogledao ga, nije mogao ostati ravnodušan – Hodač je preko očiju imao povež, a u ruci bijeli štap. Jednako tako, nisu ostali ravnodušni ni oni koji su se vatrogasnom dizalicom 'popeli' do dvo-glavog orla na gradskoj uri jer orao je na jednoj glavi imao povež preko očiju, a na drugoj slušalice na ušima. K tome, svi su bili zadivljeni zeleno-plavim pogledom koji se odatle pružao na Rijeku i puno dalje. Isto tako, tko je u vreći Korza podigao pogled prema Gradskoj upravi mogao je na njezinom balkonu primijetiti izvješenu bijelu zastavu s natpisom na Brailleovom pismu.“

Posljednje dvije godine, 2020. i 2021., ostat će u svjetskoj povijesti zabilježene kao pandemijske. Promidžbene aktivnosti nužno su preseljene u virtualni svijet. U suradnji sa srednjom Prirodoslovnom i grafičkom školom u Rijeci tiskane su zaštitne maske s logom T&T-a i brajčnim natpisom „Budi dio priče“. Riječ je bila o priči o taktilnoj slikovnici što su svojim foto i video pozivima dodatno objasnili učenici Osnovne škole Pećine u Rijeci, riječka pjevačica, ujedno i učiteljica u osnovnoj školi Pećine Nikolina Tomljanović, riječki znanstvenici Miroslav Vrankić i Sven Maričić i (bivši) gradonačelnik Vojko Obersnel.

Uz senzibilizaciju, vrlo je važna i edukacija stručnjaka. Dijeljenje primjera dobre prakse, doprinos kroz stručne radove i objava stručne literature kojom učitelji i nastavnici mogu dobiti konkretne primjere prilagodbe važan su aspekt djelovanja Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida.

Usluge Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida tijekom pandemije koronavirusa

Pandemija koronavirusa stavila je pred svijet nove izazove, pri čemu su knjižnice morale u potpunosti promijeniti način pružanja usluga svojim korisnicima. Rad s korisnicima oštećena vida postaje još posebniji s obzirom na to da osjetilo dodira ne možemo kompenzirati virtualnim uslugama. Kreativnost i fleksibilnost u radu bili su nužni za pružanje usluga korisnicima. Putem društvenih mreža korisnicima su svakodnevno pružani sadržaji poput kazališnih predstava, audiopriča, kreativnih aktivnosti za roditelje kojima mogu ispuniti vrijeme svoje djece. S obzirom na to da su većim dijelom pandemije djeca s teškoćama bila izuzeta od nastave na daljinu te su mogla dolaziti na rehabilitacijske postupke, korisnici su mogli posuđivati knjige, didaktičke igre i pomagala koja čine dio fonda naše Knjižnice. Najveće ograničenje u radu Knjižnice predstavljala je nemogućnost organizacije radionice i javnih događaja. Također, mnoge su suradnje morale biti odgođene i prilagođene zahtjevima pandemije što je definitivno stvaralo određene prepreke. Projekti poput Čitanje ne

poznaje granice/Branje ne pozna meja i Noć knjige također su realizirani u virtualnim okruženju u skladu s novonastalim uvjetima.

Situacija pandemije postala je pokazatelj mnogih poteškoća kao i mogućnosti kada je riječ o djeci oštećena vida. U prvom se redu misli na nedovoljno iskorištene resurse u području asistivne tehnologije. Edukacija stručne javnosti o mogućnostima koje pruža tehnologija za osobe s oštećenjem vida bila je jedna od važnijih aktivnosti u doba pandemije. U tu svrhu provedeno je i istraživanje o korištenju asistivne tehnologije kod učenika s oštećenjem vida u Republici Hrvatskoj. Dobiveni podatci bit će temelj za stručan doprinos u mijenjanju trenutne situacije kad govorimo o uključivanju informatike i informacijske pismenosti učenika s oštećenjem vida u obrazovne kurikule.

Zaključak

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida vodi se načelom knjižnice kao informacijskog središta. Osiguravanje pristupa informacijama njezina je osnovna uloga. Taktilna slikovnica kao važan medij za poticanje ranih čitalačkih vještina kod djece s oštećenjem vida, ali i važno sredstvo u rehabilitacijskom radu nametnula se kao jedna od važnijih zadaća. Prikupljanje, promocija, stvaranje novih taktilnih slikovnica važan su dio rada, kao i senzibilizacija okoline te edukacija stručne javnosti. Oštećenje vida stvara mnoga ograničenja u svakodnevnom životu, a ubrzani način života, hiperprodukcija informacija razlozi su zbog kojih knjižničarska zajednica mora stalno tražiti nove načine izjednačavanja mogućnosti za korisnike s oštećenjem vida. Suradnje s različitim institucijama, razvoj tehnologije, kreativnost i fleksibilnost u tim nastojanjima nužnost su ako želimo utjecati na kvalitetu života osoba s oštećenjem vida. Tako knjižnica potiče socijalnu uključenost osoba s oštećenjem vida i njihovo sudjelovanje u društvu.

Literatura

Knjige

Bowman, R., Bowman, R., Dutton, G. *Disorders of vision in children*, Royal National Institute for the Blind, London, 2001.

Iličić L. *Korištenje Brailleovog pisma osoba oštećena vida*, diplomski rad, Zagreb 2016.

Stančić, V. *Oštećenja vida*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.

Zbornici radova:

Les doigts qui revent: *The Typhlo and Tactus guide to children's book with illustrations*, 2009.

Članci u časopisima:

Dutton, G.: *Tiflološki muzej: Izložba Dodirni priču za senzibiliziranje javnosti o osobama s disleksijom*, In portal, 15. 9. 2016.

Grce, M.: *Performans OŠ Pećine: Slijepi Hodač i dvoglavi orao zaustavili šetače na Korzu*, Novi list, 11. 5. 2019.

Simčević, V.: *Genijalan spoj mašte i tehnologije: Riječani napravili prvu 3D printanu taktilnu slikovnicu*, Novi list, 7. prosinca 2017.

Vivoda, A.: *Tactile Picture Books in Art Education in Croatia* u *International Journal of Education & Arts*, vol.20, number 22.

Elektronički izvori:

<https://bibsis.org.ba/o-nama/>

https://hr.upwiki.one/wiki/National_Library_for_the_Blind

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske: *Smjernice za rad s učenicima s teškoćama*, 2021., dostupno na <https://mzo.gov.hr/vijesti/smjernice-za-rad-s-ucenicima-s-teskocama/4450>

Zakon o pravu na pristup informacijama, dostupno na <https://www.zakon.hr/z/126/Zakon-o-pravu-na-pristup-informacijama>

Tactile picture books for blind and visually impaired children and library services for the blind then and now

Abstract

The right to access information to all members of society is guaranteed by law. When it comes to visually impaired people, adapting access to information becomes a challenge. The aim of this paper is to point out the role of the First Children's Library in providing access to information for children with visual impairments, which is only one aspect of its mission. The library was founded when the lack of literature adapted to blind and visually impaired children was a major obstacle in (inclusive) education. In addition to supporting inclusive education, the Library becomes a place of sensitizing the environment for the needs of people with visual impairments. Cooperation with various institutions, projects, trainings, workshops, public events, etc., are activities that have achieved the set goals. By presenting the work of the Library, we want to point out its importance as a driver of change in the lives of visually impaired people.

Keywords: access to information, sensitization, tactile picture book

